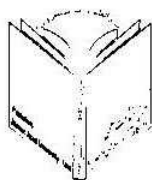

بسم الله الرحمن الرحيم

خشت‌های بختیاری

دکتر ابوالفضل رکن‌آبادی

زینب کریمی بابااحمدی

۱۳۹۴

سرشناسه	:	داودی رکن آبادی، ابوالفضل، ۱۳۵۱ -
عنوان و نام پدیدآور	:	خست‌های بختیاری / ابوالفضل داودی رکن آبادی، زینب کریمی بابا احمدی
مشخصات نشر	:	یزد: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یزد، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۲۳۷ ص: مصور (رنگی)، جدول.
شابک	:	۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۳۷۳۱-۶
موضوع	:	چهارمحال و بختیاری
موضوع	:	قالی و قالی‌بافی -- ایران -- چهارمحال و بختیاری
موضوع	:	چهارمحال و بختیاری -- آثار تاریخی
موضوع	:	چهارمحال و بختیاری -- آداب و رسوم و زندگی اجتماعی
شناسه افزوده	:	کریمی بابا احمدی، زینب -
شناسه افزوده	:	دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یزد
رده بندی کنگره	:	DSR/۲۰۱۳/۵۲۳، ۴/۱۳۹۴
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۰۰۸۶
مجوز اداره ارشاد استان یزد	:	۱۳۹۵/۱۱/۲۵ تاریخ ثبت درخواست

خست‌های بختیاری

- نویسندگان: ابوالفضل داودی رکن آبادی، زینب کریمی بابا احمدی
- انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد
- ویراستار ادبی: پژمان الماسی‌نیا
- ناظر چاپ: حمید صادقی
- نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۴
- لیتوگرافی، صحافی و چاپ: سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی
- شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه
- قیمت: ۲۷۰/۰۰۰ ریال
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۳۷۳۱-۶

انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد

E Mail: entesharat_elmi@iauyazd.ac.ir

نشانی: یزد- صفائیه- دانشگاه آزاد اسلامی- انتشارات- ۳۵-۳۸۲۰۴۸۱۳

حق چاپ برای انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد محفوظ است.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱۳
فصل اول: گذری بر جغرافیا، تاریخ، فرهنگ و هنر استان چهارمحال و بختیاری.....	۱۵
۱-۱ اوضاع طبیعی استان چهارمحال و بختیاری.....	۱۵
۱-۲ ج ایل بختیاری.....	۱۹
۳-۱ داری و اقتصاد بختیاری ها.....	۲۰
۴-۱ نام و خاستگاه بختیاری.....	۲۱
۵-۱ سابقه تاریخ بختیاری ها.....	۲۱
۶-۱ تاریخ سیاسی و ادبی بختیاری ها.....	۲۲
۷-۱ نظام مالکیت ارضی بختیاری ها.....	۲۵
۸-۱ ییلاق و قشلاق بختیاری ها.....	۲۵
۹-۱ فرهنگ بختیاری ها.....	۲۶
۱۰-۱ زبان بختیاری ها.....	۲۶
۱۱-۱ اخلاق و عادات بختیاری ها.....	۲۷
۱۲-۱ باورهای اعتقادی مردم بختیاری.....	۲۷
۱۳-۱ راه کارهای درمانی در ایل بختیاری.....	۳۰
۱۴-۱ پوشاک بختیاری ها.....	۳۱
۱۵-۱ شعر و موسیقی بختیاری.....	۳۲
۱۶-۱ آواز و انواع آن در ایل بختیاری.....	۳۳
فصل دوم: دست بافته های بختیاری: ویژگی ها و انواع.....	۳۵
۱-۲ دست بافته های ایل بختیاری.....	۳۵
۲-۲ ویژگی های دست بافته های بختیاری ها.....	۳۷
۳-۲ زنان بافنده ی بختیاری و نقش آنان در شکل گیری نقوش.....	۴۲
۴-۲ ویژگی های ساختاری یافته های بختیاری.....	۴۳
۵-۲ انواع بافت در چهارمحال و بختیاری.....	۴۵
۶-۲ ابزار و خصوصیات بافت در چهارمحال و بختیاری.....	۴۵

۲-۷ معرفی دیگر بافته‌های بختیاری ۴۷

فصل سوم: فتیشیسم یا شی‌باوری، اسطوره و نماد در قالی‌های بختیاری ۵۱

۳-۱ مفهوم شی‌باوری یا فتیشیسم ۵۱

۳-۲ توتم چیست؟ ۵۳

۳-۳ توتم در قصه‌های عامیانه ۵۵

۳-۴ اسطوره چیست؟ ۵۷

۳-۵ نماد و مفاهیم آن ۵۹

۳-۶ اسطوره در قالی ایرانی ۶۴

۳-۷ نقوش: زمین، آسمان، خورشید، ماه و ستاره در قالی بختیاری ۷۰

۳-۸ حیوانات: اسب، گاو، گوسفند، بز، میش، کبک، مرغ در قالی بختیاری ۸۸

۳-۹ پرندگان در قالی بختیاری ۹۴

۳-۱۰ گیاهان در قالی خشتی بختیاری ۱۰۳

۳-۱۱ اشیاء در قالی خشتی بختیاری ۱۲۰

فصل چهارم: تحلیل ساختاری و محتوایی پنج تخته قالی خشتی ۱۲۵

۴-۱ تحلیل ساختاری ۱۲۵

۴-۲ ویژگی‌های تحلیل ساختاری ۱۲۵

۴-۳ تحلیل محتوایی ۱۲۶

۴-۴ ویژگی‌های تحلیل محتوایی ۱۲۷

۴-۵ کاربرد تحلیل محتوایی ۱۲۸

۴-۶ قالی ذرعونیم خشتی اصیل ۱۲۹

۴-۷ قالی ذرعونیم خشتی بختیار ۱۴۷

۴-۸ قالی ۶ متری خشتی اصیل ۱۶۵

۴-۹ قالیچه‌ی خشتی کسری ۱۸۷

۴-۱۰ قالی ذرعونیم خشتی سرو و کاج ۲۰۸

منابع و مآخذ: ۲۲۱

الف- فارسی ۲۲۱

ب- لاتین ۲۳۱

منابع و مآخذ تصاویر: ۲۳۲

۲۳۲..... الف- فارسی

۲۳۴..... ب- لاتین

توضیح مختصر درباره‌ی برخی نام‌ها و اصطلاحات موجود در متن ۲۳۵

www.ketab.ir

قالی بافی به عنوان یکی از مهم ترین هنرهای کاربردی از گذشته های دور تا به امروز نقش ارزنده ای در حیات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ما داشته است. به طور کلی قالی و دیگر بافته های هم خانواده ی آن در فرهنگ ایران تنها کالایی مصرفی به شمار نمی روند؛ بلکه شاخص و معیاری فرهنگی-هنری برای شناسایی هویت و سند ملی جامعه محسوب می شوند. قالی همواره از نمادگرایی و اسطوره بهره ی فراوانی گرفته است و طراحانش در دوره های گوناگون و تحت تأثیر دین، آئین، فرهنگ و ادبیات به طراحی نقوش پرداخته اند. این هنر-صنعت به عنوان نماد ذوق و هنر سنتی ایران، صرفاً زمینه ای برای ایجاد اشکال و نقوش با رنگ های هماهنگ نیست بلکه هر خط و رنگ آن نمادی از مانی یا پیرسینه ی طولانی است. نقوش نمادین در قالب فیشیسم یا شی باوری در قالی ظاهر می شود؛ بدین صورت که طراح و بافنده ی بومی اعتقاد به باورهای قومی خود را به صورت اشیا، حیوانات، نقوش استیلیزه، گیاهان و پرندگان نمایش می دهد. با این کار، هم به تداوم و انتقال اعتقادات در قالب نقوش دست می زند و هم به اطمینان از کاربرد و محافظت نقوش نمادین در برابر حوادث ناگوار و ناشناخته خواهد رسید.

اقوام کهن اندیشه های نیاکان خود را با دقت و امانت حفظ می کردند؛ بدین معنا که برای اجسام بی جان نیروهای مافوق طبیعی متصور بودند. اعتقاد ایشان به این بود که نیروهای مذکور در سرنوشت قوم به کاربرنده ی آن مؤثر خواهد افتاد. اسطوره، ریشه ی نمادین درباره ی خدایان، فرشتگان و موجودات فوق طبیعی است و به طور کلی، بیانگر دین یا دینی، یک قوم به منظور برداشت و تحلیل خود از جهان، قدمت اسطوره به درازای عمر بشر بوده و معنای آن در جوامع ابتدایی معادل امور مقدس و بعضاً فراطبیعی است. نفوذ اندیشه های اسطوره ای را در نقوش فرش می توان دید.

درواقع اعتقاد به نقوش نمادین و اسطوره ای، اعتقادی کاذب نیست چرا که صورت های نمادین تنها بخش کوچکی از مفاهیم بزرگ را در خود متجلی می کنند که گاه به علت گذشت زمان دسترسی به این معناها غیرممکن است. البته دلیل دیگر برای دست نیافتن به کل معناهای نهان اشکال این است که نمادپردازی با تحول در تفکر اقوام شکل می گیرد و تغییر و

تحولات جزئی و کلی در ظاهر آن طبیعی است. پژوهش در مورد فتیشیسم و استفاده از نمادهای اسطوره‌ای، دانشی مربوط به شناخت بشر است. نمادگرایی، آن جنبه از واقعیات که از بقیه دورتر است را آشکار می‌کند. این دانش مشترک در بین تمام اقوام، از مرزهای طبیعی ارتباطی فراتر رفته و رویاهای اقوام را در خود جای داده است. در ملل مختلف، نگاره‌هایی اساطیری وجود دارد که در اساس با هم مشترک‌اند؛ این اشتراک می‌تواند هموارکننده‌ی عرصه‌ای برای شناخت چهره‌ی ملت‌های مختلف باشد. رمزپردازی و استفاده از تثبیت و تکرار نقوش و اشیا بر زمینه‌های گوناگون، لازمه‌ی اندیشه‌ی انسانی است که در سطوح مختلف و برطبق اتمادات و رسوم اجتماعی عمل می‌کند.

استفاده از نقوش اساطیری و تفکر فتیشیسم در تمامی دست‌بافته‌های ایران رایج نیست اما در بعضی از آن‌ها به‌صورت جدی‌تر و مستمرتر ظاهر می‌شود. قالی خشتی بختیاری از انواع مهم صنایع دستی ما به‌شمار می‌رود که ارتباط نگاره‌های مورد استفاده در آن با مفاهیم نمادین و اسطوره‌ای به‌وضوح قابل مشاهده است. طراحان و بافندگان منطقه به استفاده از نقوش نمادین پرداخته و به این وسیله در آن نرجه به ظواهر، اندازه‌ها و تناسبات، به مضامین نیز پرداخته‌اند. حضور نقوش میه‌های اشیاء با معناهای ضمنی نمادین در صنایع دستی چهارمحال به‌خصوص در قالی‌های خشتی، نشان از ارزش والای اسطوره‌ها در زندگی مردم منطقه دارد و بدیهی است که تأثیرات آن بر کلیه‌ی فرهنگ زندگی، این افراد از جمله بر تولیداتی کاربردی مانند قالی دست‌باف قابل بررسی است. اعتقاد به نیروهای ریشه‌ای را می‌توان آشکارا در قالی‌های دست‌باف بختیاری مشاهده کرد؛ این مورد، نشان‌دهنده‌ی اعتقاد دینی و اخلاقی و اهمیت به نیروهای مینوی در قالب نقوش نمادین است که زمینه را برای کنکاش علل و ریشه‌ها فراهم آورده. بر این اساس، نیت پژوهش حاضر، بیان حضور چشمة نی‌باوری در قالی‌های خشتی چهارمحال است و این‌که نگاره‌های نمادین و اساطیری، بیشتر با چه کارکردهایی در قالی‌های مذکور حضور داشته و دارند.